

20.413

IN OMNIBUS UNIVERSITATIBUS

Copy to R. 20.413

20.413

PUBLICO CERTAMINE

ORATIONE VINCENDUM

DE DIVINA PROVIDENTIA ET DE

REVELATIONE

PRÆSIDIO

M. MARIANO MARTINEZ

SAC. THEOL. DR. ET IN

PRÆMIO COLL. SENS. THEOL. CLER. NUNC

SAC. THEOL. PROFESSOR

IN TEMPLI S. V. JUSTI, ET ROMÆ

DISC. THEOL. JUNI ANTI-MODERNI

—————

Ex Parte Juris Doctoris Augusti, et

Ant. Ximenes, a Lexi

R. 20.413

STANDARD FORM

ALPHABETICALLY

Foll. 20.413

PROPOSITIONES

EX UNIVERSA PHILOSOPHIA

QUAS

PUBLICO CERTAMINI

OFFERT VINDICANDAS

D. JOANNES BROTONS, ET RUIZ

In Collegio-Seminarioque Academiae Orצלensis
Togatus Philosophiae Auditor

PRAESIDE

D. MARIANO MARTINEZ

SAC. THEOL. DRE. ET IN

EODEM COLL. SEM. PHILOS. OLIM, NUNC
SAC. THEOL. PROFESSORE.

IN TEMPLO SS. VV. JUSTAE, ET RUFINAE

DIE 26 MENSIS JUNII ANNI M.DCC.LXXXI.

Oriolae : Ex Praelo Josephi Vincentii Alagarda, et
Petri Ximenez, et Lopez.

PHILOSOPHIA

EX UNIVERSA PHILOSOPHIA

Q U A E

PUBLICO CERTAMINI

ORERT VINDICANDAS

D. JOHANNES BROTONS, ET RUIS

In Collegio-Seminario Academicis Oratoribus
Fogans Philosophiae Auditor

P R A E S I D E

D. MARIANO MARTINEZ

SAC. THEOL. DRE. ET IN

EODEM COLL. SEM. PHIL. OS. OLM, NUNC

SAC. THEOL. PROFESSORE

IN TEMPO SS. VV. JUSTAE, ET AURINAE

DIE 27. MENSIS JUNII ANNI MDCCLXXII

Orator: Fructus Josephi Vincenii Alagarda, et
Pari Kinney, et Lopez

CLARTISSIMO,

EXCELLENTISSIMOQUE

D. D. AVGVSTINO

DE SILBA, ET PALAFOX,

COMITI DUCI DE ALIAGA, ET

CASTELLOT &c. &c. &c.

EXCELLENTISSIMORUM DUCUM

D. PETRI DE ALCANTARA, FRADRIQUE,
Fernandez de Hijar, et D. Raphaelae Palafox,
et Croy, Ducum de Hijar, Marchionum de
Orani &c. &c. &c. Filio Primogenito

JOANNES BROTONS

FELICITATEM.

SI QUISQUAM, EXCELLENTISSIME DOMI-
ne, curiosius, quàm par est, rationem, quae,
ut

ut haec tibi dicarem folia, me adduxit, quin potius
impulit, velit scrutari; nihil aliud profecto res-
pondendum videtur, quàm abstrusissimo naturae
ductu me ita rapi, ut non modo aliud agere, sed
nec cogitare quidem valeam. Sed nullum fore pu-
to, qui me et hominum stolidissimum, et barba-
rorum albo accensendum non esse arbitretur, si
atentem dixerim causam, quam apertam, pers-
picuam, Sole clariorem testantur omnes. Cuius
enim oculos non percellit egregia à natura com-
parata indoles, quae nihil non magnum, nihil non
ratione perfectum, nihil non ad unguem absolutum
meditatur, debitumque ad finem perducit? Cui
tam rudi cognitum, perspectumque non est, splen-
didissimum hoc Hispaniae nostrae lumen ita cele-
riter radios suae diffundere Maiestatis, ut Nos-
trates, exteros, omnes non solum illuminet, sed
etiam fulgentissimo obruat splendore? Ecquis fes-
tivo ore non miretur foecunda sapientiae, et vir-
tutum semina, sollertem, ac poenè divinam indu-
striam, nobilem, officiosamque curam, quibus ani-
mum ita excoluisti, ut saluberrima optimae, sa-
pidaeque frugis copia nasceretur, et ab ipso exor-
dio maturesceret? Avitè Parentum glorià, cuius
es ex asse haeres, erga Maiores tuos pietate, et obser-

observantia , erga subditos gratitudine , erga probos amore , erga omnes humanissima comitate supersedeo , ne eis enarrandis aliqua assentationis suspicio inesse videatur iniquis. Ad excelsum Dignitatis tuae apicem accedere dum vereor , celsissime Princeps , gestire omnia membra visa sunt. ; Quid? memet commoverunt , ac veluti traxerunt ; (; sed quem non traherent ?) ut nulla alterius rei remaneret facultas. Id ergo unum superest , Excellentissime Dux , ut theses has benigno favore prosequaris , dum tibi à Deo immortalis incolumitatem precor. Vale Hispaniae decus , atque ornamentum. E Collegio-Seminarioque Oriolensi XVI Kal. Jun. Ann. M. DCC. LXXXI.

0

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

*LOGICAE NATURA,
ADFECTIONES, ET MATERIA.*

P. P.

INSTITUTI, ET OPERIS
nostri consilium postulat,
ut Logicae historiam, ve- *Histor.*
lut in nucleo exhibeamus. *Philos.*
Iccirco illius originem, et
vicissitudines non conten-
tiosa, sed placida, brevi-

que oratione persequemur.

I. Logica perficiendae Rationi instituta est, eam- *Logicae*
que in inquirendae veritatis studio ita dirigit, *scopus.*
ut sine praeclaro ejusmodi facultatis lumine ve-
ritas

A

ritas ipsa gravissimis circumfussa tenebris videatur.

II. Verum docet à falso discernere, sciendique instrumenta praebet; quare eam Tullius merito dixit *Artem veri, et falsi disceptatricem, et judicem.*

III. Multifariam partiri solet; in Naturalem, nempe, et Adquisitam, Topicam, Analyticam, Sophisticam, Docentem, et Utentem, quarum vocum dabimus notiones.

IV. Si scientiam, mentisque virtutem dixeris Logicam, nobiscum senties.

V. Eadem Theoretica, sive speculatrix est, practicis artibus quadantenus similis.

VI. Primariam Logicae materiam, quam Schola *obiectum* nominat, dividitque in *materiale, formale &c.* res censemus esse quaslibet cognitae, quae excipere natae sint formam artis.

VII. Hanc vero quamnam adpellabimus? paucis in certamine dicemus, quid Maioribus nostris circa ingeniosam illam fictionem enticuli rationis arriserit.

MENTIS OPERATIONES.

APPREHENSIO.

CUM Logicae cura sit, mentem dirigere in cog-

3

cognitionem veritatis, ad singulas mentis actiones illustrandas accedamus.

I. Omnis humana cognitio tribus mentis operationibus omnino continetur, *Apprehensione, Judicio, et Discursu.*

II. Apprehensio, ab aliis perceptio dicta, simplex est mentis contemplatio, nihil aliens, nihilque negans.

III. Vera igitur, aut falsa proprie dici non potest.

IV. *Ideae* et perceptiones non videntur esse posse una, eademque res: adversus hanc opinionem, quam pro aris, et focus propugnavit Malebranchius, nihil faciunt Arnaldi argumenta. *natura.*

V. Est ergo idea obiecti cuiusvis imago, species, simulacrum; seu id, quod menti inest, dum percipit, aut cogitat, quodque semper rei a mente distinctae, et quidem aut existentis, aut possibilis imago quaedam est.

VI. Ideas ratione originis dividimus in adventitias, et factitias. *Idearum* Adventitias ideas vocamus, *origo.* quae sensuum ope acquiruntur. Factitias, quas ex adventitiis componendo, aut separando nos ipsi efficimus.

VII. Quare duplex cognitionum fons, *sensus,* et *meditatio.*

VIII. Hinc somniasse nobis videtur Plato, qui cum animos humanos per sidera sparsos esse putasset, adseruit, rerum omnium ideas singulis mentibus à Deo impressas fuisse, ac propterea aeternas esse, et innatas.

IX. Explossas etiam intellige innatas Cartesianorum ideas, quas persuasum habemus in intermundiis tantum extare Platonis, longèque à clarissima S. Augustini mente abesse.

X. Claras illas, distinctasque ideas Dei, veritatis, Angelorum, animae, cogitationis, sapientiae, pulchritudinis, numeri, rei, substantiae, temporis, negationis, &c. quas passim effutiunt plerique Recentiorum, nugas credimus, ac mera somnia. Nostrum erit exponere, quonam pacto eorum ideas adquiramus.

XI. Minimè ferendum est Malebranchii systema, quo ideas mentis nostrae nihil aliud esse putat praeter Divinam Essentiam, quae mentibus intimè affulgens, in se ipsa, uti in speculo obiecta quaeque exhibeat, ac repraesentet.

XII. Illas tandem corporum exuvias ridemus, quae Democrito *idola*, atque Epicuro *simulacra* erant *incurrentia*.

XIII. Idea, suarum affectionum, obiectique ha- *Idea di-*
bita

bita ratione, multiplex esse potest; quarum no- *visiones.*
tiones trademus, quantum possimus accuratius.

XIV. Ventum ad ideas universales, quas qui
non nisi flatum vocis, arbitrantur esse, *Dialecticae haereticos* vocat S. Anselmus: sunt igitur *Universalia.*
praeter voces, mentisque conceptus naturae uni-
versales eisdem correspondentes.

XV. ; An in rebus ipsis? Minimè vero gen-
tium, sed in mente solum.

XVI. ; Quid vero dicendum de universalibus il-
lis Platonis, ut dicitur, substantiis, intelligen-
tibus, à Deo emanantibus, ab eo distinctis, à
singularibus diversis, aeternis, rerum sensibilibus
exemplaribus, quarum participatione res sensibi-
les existerent? Eas cum Aristotele nugae cano-
ras appellamus.

XVII. Huc etiam revocamus praedicabilia, quae
Porphyrius eorum quidem in gratiam Chryso- *Praedi-*
stii inventor, in quinque species divisit, *Genus, cabilia.*
Speciem, Differentiam, Proprium, et Accidens.

XVIII. Genus, notio sanè maximè communis,
dicitur à Porphyrio: notio universalis, *quae de*
pluribus praedicatur specie differentibus id quid
incompletè.

XIX. Differentia ea est universalis notio, *quae*
de

de pluribus dicitur numero differentibus in quale quid:

XX. Triplex esse potest, suprema, infima, et media, seu subalterna. Idem esto de Genere, et Specie.

XXI. Universalis notionem non meretur Differentia, nisi dum respicit individua speciei.

XXII. Genere, et Differentia species concluditur, estque *universalis natura, quae de numero differentibus in quid completè affirmatur.*

XXIII. Individuum, ut ex ipso nomine patet, illud profecto est, quod ita unum est, ut multiplicatis sit expers: unde definitur, *quod de uno tantum praedicatur.*

XXIV. Proprium quatuor dicitur modis; quarto modo acceptum est quod quartum constituit universale.

XXV. Accidens est notio illa, *quae pluribus adesse potest incolumi eorum natura.*

XXVI. Praedicamenta, quibus nihil notius in Praedicationibus Scholis, dispersit Aristoteles in classes decem. *Praedicamenta.* Plagii heic accusant Aristotelem Philosophi recentissimi, et quod praedicamentorum numerum sine causa auxerit. Jure ne, an iniuria? unusquisque in suo sensu abundet, dum singulas eorum ideas pergimus explanare.

Pri-

XXVII. Primam inter illa, ac nobiliorem sedem sibi iure suo vindicat Substantia, cuius idea *Substantia.* adeo implexa est, atque obscura, ut vel inter ipsos Scholasticos anxie eius controvertatur essentia, quorum alii eam dicunt, ens negans existentiam in alio; alii vero, fulcrum, ac basim accidentium. Utrunque parum aptè.

XXVIII. Rectius ergo, quoad licet, eam dicimus ens, quod in rerum natura per se constat; vel apertius: *Ens cui debetur esse per se.*

XXIX. Proximum est, ut de ideis adiunctorum agamus, quae substantiam ornant. Eorum princeps Quantitas est, quae secum adfert extensionem substantiae, expansionem in locum, immunitatem à penetratione, demum mensurabilitatem. *Quantitas.*

XXX. Ex his effectibus sola partium extensio, quam dicunt *in ordine ad se* veram nobis exhibet quantitatis ideam.

XXXI. Relatio in universum respectus est, seu *Relatio.* ordo unius ad aliud: praedicamentalis vero est accidens reale, cuius totum esse in puro sistit respectu.

XXXII. Inter omnes facile constat, relationem subiectum, cui innititur, habere, terminum ad quem fertur, et quo erigitur fundamentum. Quid autem

autem horum unumquodque sit, interrogati aperiemus.

XXXIII. Qualitas *forma*, ait Aristoteles, *qua* *quales esse dicimus*. Clariorem aliam qualitatis *Qualitas* notionem dabimus ex Schola, quam suppeditavit Ang. Doctor. *tas.*

XXXIV. Quatuor numerantur qualitatis species, habitus perfectus, et imperfectus; naturalis vis, et imbecillitas, ; affectio brevis, et diuturna; forma, et figura; harum notiones, ac vulgaria, quibus apud nostros audiunt, nomina prodemus.

XXXV. Reliqua praedicamenta sigillatim hic *Reliqua praedicamenta* explicare, res mihi videtur lectori oppidè *ta.* molesta, atque iniucunda. Unde quid actio sit, passio, ubi, situs, quando, et habitus roganti exhibebimus.

XXXVI. Quodlibet praedicamentum variè partitur, species habet nonnullas, quasdam fovet proprietates; de quibus quantum res, et tempus exigunt, in palaestra dicemus.

XXXVII. Ab ideis ad earum signa, seu voces *Signa* devenimus, quae vel arctissimum sunt societatis *idearum* humanae vinculum: etenim eis animi nostri *voces.* cogitationes, ac sensus exprimimus, aliisque communicamus.

Cir-

9
XXXVIII. Circa illarum originem nobis non placet Stoicorum, aliorumque veterum Philosophorum sententia, quam velut in nucleo referemus, et floccifaciemus.

XXXIX. Nobis siquidem persuasum est, voces esse signa arbitraria, et rerum, ad quas significandas institutae sunt, et conceptionum, quae rebus ipsis respondent.

XL. Idem esto iudicium de scriptura, quae homini ad societatem nato, et cognitione intellectiva pollenti, maximè quoque necessaria est.

XLI. Igitur de varia apud gentes scribendi ratione, de multiplici etiam pronuntiandi forma dabimus plura perquam iucunda.

XLII. Vocum, seu terminorum proprietates quinque assignantur, videlicet, Suppositio, Ampliatio, Restrictio, Alienatio, et Appellatio. De his, ac earum commodo, deque regulis suppositionis, et appellationis, pauca quaedam, utilia tamen, dicere enitemur in certamine.

XLIII. Ad rectam instituendam cogitationem *Recta* haud parum confert perceptio terminorum, quae *perceptio* ut perfecta sit, tres dotes habeat, necesse est; *vocum.* ut sit *integra*, ut sit *clara*, ut sit *distincta*: hinc tres eius defectus; *Diminutio*, *Obscuritas*, *Confusio*.

B

De

XLIV. Defectui diminutae perceptionis medetur *attentio*, cuius defectu maximi quique errores vulgò contingunt.

XLV. Haec ut foveri possit, leges aliquas, atque regulas, occasione data praescribemus.

XLVI. Obscuritati perceptionis consulit *Definitio*, quae illius de quo agitur, ostendit naturam.

XLVII. Alia nominis, alia rei dicitur: haec alia rursus habet membra, et suis circumscribitur legibus, quas in concione, si placet, audies.

XLVIII. Perceptionis demum confusione opem fert divisio, claritatis parens, memoriae dux, scientiarum oeconomia, quae rem in partes distribuit suas.

XLIX. Abstractio, quae divisionis est quaedam species, et imbecillitatis humanae mentis index, actus est, quo vel rem in partes, si quas habeat, dividit, vel etiam saepe unam rei partem in varios conceptus distinguit. Alias divisionis species, et leges audies in lucta. Sed de prima mentis operatione haecenus.

JUDICIUM.

I. **J**udicium secunda mentis humanae operatio *Judicii*
binas

binas ideas accuratè perceptas inter se compara- *natura.*
rat, easque vel componit, vel divellit.

II. Nascitur inde propositio, que est *oratio*
enuntiativa unius de alio; vel oratio significans
verum, aut falsum.

III. Eadem ratione materiae, quantitatis, qua-
litate, et formae multiplex esse potest.

IV. Praetereunda non est oppositio praecipua *Opposi-*
quidem inter propositionis proprietates, ceteris- *tionis*
que utilitate praestans. Est autem illa, pugna *natura,*
duarum enuntiationum, quarum alicuius una, al- *divisio,*
tera negans est, et quae eodem omnino subiec- *atque le-*
to, eodemque praedicato constant. *ges.*

V. Triplex distingui solet enuntiationis opposi-
tio, *contradictoria, contraria, et subcontraria.*

VI. De contradictoriis tenenda regula: *contra-*
dictoriarum propositionum altera semper vera,
altera falsa est.

VII. De contrariis: *contrariarum utraque falsa*
esse potest, at numquam utraque vera.

VIII. De subcontrariis denique haec solet afferri:
Subcontrariae propositiones ambae verae, at non
ambae falsae esse possunt; quamquam ut inge-
nuè loquamur, nobis non probatur; vel dicemus,
subcontrarias inter sese oppositas non esse.

IX. In recto propositionum iudicio, quò tota critices ars collimat, praecipua mentis perfectio, atque omnis sapientiae summa consistit. Iudicium *Rectitu-* itaque hominum rectum ut sit, conforme esse *do iudi-* convenit suae regulae, quae est rei iudicandae *cii.* cognitio.

X. Praeire oportet rectitudini iudicii sufficiens examen rei, quae iudicanda est.

XI. Praemisso examine ferendum est iudicium ad cognitionis mensuram: horum quodvis desit, rectitudo iudicii corruat necesse est.

XII. Hinc, quatuor numerantur uberrimi fontes, è quibus miserandi defectus in iudicia nostra profuunt: *vitiosa terminorum perceptio*, de qua supra: *praecipitatio iudicii*; *praeoccupatio*: *imaginatio* demum, et *sensus* varie iudiciis nostris illudentes.

XIII. Praecipitatio iudicii ex duabus causis ferè oppositis oriri solet: aliquando ex levitate ingenii; interdum ex nimio eius impetu.

XIV. Praeoccupatio alia est intellectus, voluntatis alia. Veniamus nunc ad remedia, quibus defectibus his occursum ire possimus. Id ut fiat, sequentes docebunt canones.

XV. I. *Cùm de propositione iudicandum est, ante omnia termini, quibus constat, attentè consideran-*

derandi sunt ; si obscuri , et ambigui , definiendis ; si confusi , ac variis partibus compositi , distinguendi.

XVI. II. Perceptis terminis , si in idea subiecti praedicatum evidenter continetur , de illo constanter affirmandum est ; si vero ei manifestè repugnet , constanter negandum.

XVII. III. Si perceptis terminis , inter eos nexus , aut pugna evidenter non percipitur , cohibendus est assensus , donec ea connexio , aut repugnantia nobis aliunde innotescat.

XVIII. Connexio haec , seu repugnantia tribus modis potest innotescere : *ratione* , *experientia* , et *auctoritate* ; pro quibus sunt regulae.

XIX. I. Omnis propositio ex terminis non evidens , si sequatur evidenter ex aliis evidenter notis , et ipsa quoque certa , et evidens iudicanda est : At si sequatur solum ex probabilibus , et ipsa solum probabilis censenda est.

XX. II. Quae sensibus secundum naturam rectè dispositis clarè , uniformiter , ac distinctè percipiuntur , certa iudicari debent.

XXI. III. Quod nobis constat testimonio alicuius , qui nec falli potest , nec fallere , magis certum iudicari debet , quàm si nobis in se foret evidens ;
etiam

etiam si id nos omnino superet, immo iis, quae nobis nota sunt, videatur adversari.

XXII. IV. Quod vero constat testimonio eorum, qui quidem falli possunt, et fallere, attamen quos in eo facto nec falli, nec fallere aliunde certum est, id itidem certum iudicari debet; sed iuxta mensuram huius prioris certitudinis.

Judicii ex auctoritate humana ducti regula in factis ita se habet: quomodo autem in dogmaticis, en leges.

XXIII. I. Dogma communiter receptum etiam apud eruditos, etsi propterea omnino certum statui non debeat, non est tamen convellendum, nisi evidenti ratione refutetur.

XXIV. II. Dogma à peritis in quavis facultate concorditer receptum, ut certum ab imperitis in ea facultate supponi debet. At cum periti dissentiant, utrorumque nutat auctoritas, dubiumque dogma censendum est.

XXV. III. Sapientium primae classis sententiis, etiam unius, aut alterius, multum semper est deferendum, nec facile respuendae sunt, etiamsi à nobis non satis capiantur.

XXVI. E re futurum arbitramur eas explanare Propositionum censuras, quibus propositiones affici à criticis solent

solent, atque notari: dicuntur enim *falsae, ve- censu-
rae, necessario verae, evidentes, per se notae, cer-
tae, probabiles, dubiae, temerariae, haereticae,
erroneae, haeresi, et errori proximae, sapientes
haeresim, aut errorem, haeresi, vel errori faven-
tes, schismaticae, iniuriosae, scandalosae, piarum
aurium offensivae, simplicium seductivae, et cap-
tiosae*; quarum notio non una, nullique non
necessaria.

XXVII. Cum omnia, quae hucusque diximus, *Criteri-
um ve-
ritatis.*
eò tendant, ut veritatem adsequamur, id unum
superest, ut dicamus, in quo veritatis criterium
constitui debeat. Est autem in mente nostra
nota, sive character, quo veritas cognosci, vel
à falsitate distingui possit.

XXVIII. Hoc ergo criterium non in sensibus,
ut Epicurei existimant, constitutum est.

XXIX. Neque ideo sensibus fides funditus de-
trahenda, nam suapte natura fidi illi sunt ve-
ritatis vades, rationisque administri.

XXX. Cartesius duplex criterium adstruit, pri-
mum est, *de rebus, vel certissimis, ac manifes-
tis dubitare*, quae dubitatio lubrica est in erro-
rem via: unde non prodesse, sed obesse pluri-
mum putanda est investigationi veritatis.

Alte-

XXXI. Alterum est : *Quidquid in idea clara, et distincta rei alicuius comprehenditur, verum est, ac de ea certò valet affirmari.* Non probamus, quod fallax sit, ansamque praebeat acerrimis Religionis hostibus.

XXXII. Quonam igitur nobis utendum est criterio? Duplici, altero naturali, evidentia nimirum principiorum, artificioso altero, puta, regulis Logicis.

RATIOCINATIO.

I. **N**ihil est, quo illustriùs effulgeat divina propemodum mentis humanae vis, quam ubi iudicium aliquod ex alio mente formato deducimus, dicimurque proinde discurrere, vel ratiocinari. Est ergo ratiocinatio, *oratio in qua unum ex alio infertur.*

II. Argumentatio plerumque dicitur, que tribus constat ideis, quas verbis expressas, *terminos* appellamus.

III. Huius tres recensentur species, *exemplum, inductio, syllogismus*, sub quo continentur enthymema, sorites, epicherema, et dilema, de quibus, uno dempto syllogismo, in concione, si
res

res tulerit, abunde dicturi.

IV. Syllogismi naturam, divisiones, figuras, et modos paucioribus quoad fieri possit expendemus.

V. Suas quoque regulas habet syllogismus, quarum I. *Medium in aliqua praemissarum debet supponere distributive.*

VI. II. *Nullus terminus in conclusione distribui potest, nisi distributus fuerit in premissis.*

VII. III. *Ex puris particularibus nihil concluditur; nec ex puris negativis sequitur aliquid.*

VIII. IV. *Conclusio syllogismi debiliorem sequitur partem.*

IX. V. *Termini syllogismi eodem sensu sumantur in singulis propositionibus.*

X. Demonstratio, quae est syllogismus scientiam generans, ac constans propositionibus necessariò veris, duplex est: demonstratio *quia*, et *propter quid*: rursus à priori, et à posteriori.

XI. Discrimen, quod est inter hunc, probabilemque syllogismum, audies in palaestra.

XII. Subsidia iam artis syllogisticae commemo- *Loci Topici*
remus, quae promptuaria quaedam sunt, sive *Topici*.
loci, qui Topici dicuntur.

XIII. Hi assignantur, à causis, ab effectibus,
à subiecto, ab adiunctis, à contrariis, à simili,

à nomine, à definitione, à divisione, ab auctoritate. Singula expediemus.

XIV. Cum nullo aevo sophistica ingenia desint, *Sophisma, eiusque species.* necessarium est, ut et nos de sophismatibus aliquid dicamus. Est *sophisma*, seu paralogismus, argumentum apparenter verum, realiter falsum. Unde et fallacia appellari solet.

XV. Latitat fallacia vel in dictione, vel in rebus ipsis.

XVI. Quae in dictione, quintuplex est, *aequivocatio, amphibologia, variatio sensus compositi, aut divisi, accentus, et figura dictionis.*

XVII. Septuplex vero, quae in rebus, *accidentis*, nimirum, à simpliciter ad secundum quid, et è contra, *contradictionis, petitio principii, consequentis, non causae, ut causae*, atque *interrogationis*. Singula erunt à nobis exponenda. Ad utiliora pergamus.

METHODUS.

I. **M**ethodus, ut vox ipsa exprimit, nihil aliud est, quam via brevis, et ordinata ratio inveniendi veri, ipsiusque, cum inventum fuerit, exponendi.

II. In cognitione veritatis duplici inceditur via: inven-

inventione, et doctrina. Duplex itaque methodus: Analytica, et synthetica.

III. Methodus Analytica est *modus ordinatè procedendi ad inveniendam veritatem*. Synthetica autem, *modus ordinatè procedendi in docenda veritate*.

IV. Ne iusto simus morosiores, nihilque dicendum supersit, quatuor regulas, quibus methodus circumscribitur in genere, praescribemus; leges tres, quibus recta instituat Analytica, et pro Synthetica quinque adferre non pigebit.

V. Esto methodus sit intellectus operatio, & recensitis tamen distincta non est, sed ad praedictas reducitur, nempe ad apprehensionem, et iudicium.

METAPHYSICA.

I. **M**etaphysica ea est facultas, quae non res corporeas, ac materiales, sicuti physica, sed res à materia secretas, immateriales nempe, ac spiriruales sola mentis acie perceptas, considerat.

II. Hinc in duplex membrum dispertitur, Ontologiam scilicet, et Pneumatologiam.

III. Utraque scientia est universalissima, cui ceterae quasi famulantur, suaque principia mutuantur.

ONTOLOGIA.

I. **O**Ntologia, quam plurimi dicunt primam philosophiam, scientia est, quae ens in universum eiusque passiones per mentem abstractas investigat.

Ontologia,
eiusque
princi-
pia.

II. Duo commendanda sunt foecundissima principia, quibus innititur haec facultas, unum illudque praecipuum, quod contradictionis vocari solet, ea enuntiatione continetur: *Impossibile est, ut idem simul sit, et non sit.*

III. Alterum autem quod et pro contingentibus adoptatur, et aeternas Leibnitianos inter et Newtonianos rixas, acresque concertationes creavit, rationis sufficientis vulgò dictum, sic habet: *Nihil est sine ratione sufficienti cur potius sit, quam non sit.*

IV. Res, et ens sunt vocabula, quae apud metaphysicos pro eodem usurpantur: Unde D. Thomas appellat ens, *id cuius actus est esse.*

Entis
affectio-
nes.

V. Varia sunt entis genera, aliud enim est reale, aliud rationis, aliud creatum, aliud increatum, aliud contingens, aliud necessarium &c. de quibus multa rogati.

VI. Disputari solent Philosophi, utrum entis nomen sit univocum ad sua inferiora: verum
tota

tota haec quaestio , quam nimis seriò agitant aliqui , parum est utilitatis.

VII. Proprietas entis triplex á Philosophis solet enumerari , unitas , nempè , veritas , et bonitas. *Entis proprietates.*

VIII. Unitas nihil est aliud , quam divisionis privatio , seu inseparabilitas eorum , per quae ens ut tale constituitur.

IX. Unitas , cui opponitur multiplicitas , videtur esse triplex , scilicet generica , specifica , et purè numerica.

X. Huc pertinet distinctio , cuius varia genera dabimus ; alia enim est rationis , alia realis , alia realis modalis , &c. de quibus roga.

XI. De veritate , et bonitate , iisque oppositis falsitate , et malitia , quae sanum , ac temperatum Metaphysicum decent , delibabimus.

XII. Actus , et potentia duo sunt praecipue , quae ens intrinsecùs constituunt , de quibus rogati bene multa.

XIII. Subsistentia , quasi *in se ipsa sistentia* , perfectio quaedam substantiae est , per quam ita completur , ut sistat in se ipsa , sitque sui iuris , et non alterius.

XIV. Per hanc natura ita sustentatur in se ipsa , ut non egeat communicari alteri ad essendum,

dum, et operandum.

XV. Si natura subsistens intelligendi facultate polleat, *persona*; sin minus, appellatur *suppositum*.

XVI. Jam ad causas progrediamur, in quarum *Causae* cognitione repositam esse huius vitae felicitatem, *notio,* ex Hesiodo cecinit Virgilius. *eiusque*

XVII. Causae nomine nihil aliud intelligitur à Philosophis, et vulgò etiam solet, quam ens illud, seu principium, à quo res esse depromit suum. *dictio*

XVIII. Quatuor causarum genera communiter distinguunt Philosophi, materialem, formalem, efficientem, et finalem.

XIX. Nonnulli cum Platonis quintum aliud causae genus adiiciunt, quam exemplarem appellant; sed haec ad formalem, et efficientem haud incommodè revocatur.

XX. Quaelibet causa, vel tempore, vel natura effectum praecedat suum, eumque ratione sui *Causarum dignitas.* muneris antecellit; verùm si causae entitas attendatur, effectus non rarò solet esse nobilior. De efficiente en quod statuimus: effectrix causa est vel nobilior effectu, vel saltem aequè nobilis.

XXI. Causam effectricem appositè vocavit *Causa efficiens.* Aristoteles: *principium extrinsecum, à quo primò* *pro-*

profluit motus , sive productio rei. Varias eius species designabimus.

XXII. Heic expugnandi veniunt Cartesius , et Malebranchius , qui efficiendi vim creaturis denegarunt , eas dixere solummodo occasionales causas , quatenus Deus earum occasione producit cuncta , quae sua providentia ordinavit.

XXIII. Verum in illos pugnat Ang. Praeceptor , pugnant cordatiores Philosophi , pugnant sensus , ipsamet demum natura.

XXIV. Causa agens in virtute alterius instrumentalis nuncupatur ; natura sua exigit excipere à causa principe motionem quamdam actuosam , qua huius effectum possit attingere.

*Causa
instru-
menta-
lis.*

XXV. Nihilominus ratione sui habet ex se aliquam vim activam , qua causae principi cooperetur.

XXVI. Finis causarum nobilissima nobilissimum habet operandi modum. Est enim , *res cuius gratia , et amore aliquid fit.*

*Causa
finalis.*

XXVII. Quoniam variè potest aliquis alterius gratia , et amore operari , causa finalis potest esse multiplex. Quotuplex ? In palaestra.

XXVIII. Sola bonitas , sive vera , sive appa-rens constituit finem ; sola quippe illa voluntati leno-

lenocinatur, ipsamque allicit.

XXIX. Hæc iam contra Leucippum, Dæmo- *Contra*
critum, Epicurum, aliosque iniquissimos homi- *provi-*
nes signa movemus, qui ut religionis metum ra- *dentiae*
dicitus convellerent, sublata omni providentia, *hostes.*
nullum causæ propter finem agentis characterem
in natura observarunt.

XXX. Horum pestilentissimum errorem iisdem
argumentis confutabimus, quibus Sapientissimus
Goudinus iam pridem illum oppugnavit, devicit,
atque contrivit.

XXXI. Monstra destinationem rerum natura-
lium in finem haud obscure demonstrant, tan-
tum abest, ut providentiæ hostibus favcant.

PNEUMATOLOGIA.

I. **H**æc substantias spirituales rimatur, intel-
ligentem animam, Angelos, Deum, pulcherri-
ma entia, nobilissimaque, quantum naturæ lu-
mine dignosci possunt, diligenter perscrutans.

II. Creatorum spirituum natura, et affectiones
prius investigandæ sunt, ut exindè ad omnium
entium fontem Deum veneraturi potius, quam
perscrutaturi accedamus. Humana anima princi- *Anima*
pium

pium illud est cuius praesidio homo intelligit, *rationa-*
et vult. *lis.*

III. Jure igitur Augustinus animam rationalem
vocat *substantiam rationis participem, ac regendo*
corpori accommodatam.

IV. Est igitur anima nostra natura simplex, in- *Animae*
dividua, incorporea, atque spiritualis: hinc ne- *immate-*
cessario fluit, destructo corpore, quo non indi- *rialitas,*
get ad existendum, superstitem manere. *et immor-*
talitas.

V. Ad animarum originem quod attinet, re- *Animae*
iectis Stoicorum, aliorumque Philosophorum fa- *origo,*
bellis, neutiquam ex corporali semine propagari,
sed unicè ex nihilo creari contendimus.

VI. Neque cum Wolfio aliisque opinamur tem-
pore antea esse creatas, sed ubi primum cor-
pora sunt disposita ad earum receptionem.

VII. Unitur anima corpori humano veluti pro-
pria substantialis forma, humanarumque omnium
actionum activum principium, unde nullae in
humano corpore fieri possunt motiones adeo ne-
cessariae, et mechanicae, ut ab animae vi im-
munes censi debeant.

VIII. Abeant ergo Recentiores Philosophi ani- *Animae*
mae sedem statuentes variis, determinatisque cor- *sedes.*
poris partibus, capite nempe, cerebello, super-
D ci-

ciliorum interstitio , glandula pyneali , artificioso cordis ventriculo , et sanguinis concretione. Tota in toto , ac in singulis corporis partibus inexistit.

IX. Ad animi cum corpore commercium explicandum lepidam hypothesim adinvenit Leibnizius , dictam *harmoniae preestabilitae* , et quam secutus est Wolfius ; at haec hypothesi cum libertati videatur adversa , portentosae potius fabulae , quam seriae opinionis faciem praeseferre intelligitur. Commer-
cium
animae
cum cor-
pore.

X. Haud leviori dignum censura putamus systema causarum occasionalium , pro quo Cartesiani , Malebranchio duce , tamquam pro aris et focis decertarunt.

XI. Reliquum est igitur , ut systema influxus physici , veluti hypothesi gravioribus fundamentis innixa atque temperatioribus Philosophis probata , à nobis adoptetur , quin opus sit ad illam propositionem asserendam , ut ponamus vim quamdam animae transire in corpus , et in eo abire in vim motricem , et vice versa.

XII. Ornatur anima tribus facultatibus , quas inter principem locum sibi iure suo vindicat intellectus : nempe potentia , seu vis quae ad ens quodlibet cognoscendum extenditur , quamquam naturali. Intellectus.

turali vero unice proportionetur.

XIII. Memoria est ea animae facultas, quae *Memoria.* cognitarum iam rerum species, seu imagines retinet, quas dum iterato excitat, novam inducit earumdem rerum cognitionem, quae dicitur recordatio.

XIV. Ultima facultas animae voluntas est, *Voluntas.* potentia nimirum humanis animis à Deo concessa, ut ipsius praesidio bonum amplectantur, et malum fugiant, intellectu praefere facem.

XV. Hinc quaestio agitari solet, num intellectus nobilior potentia sit voluntate. Nobis placet sentire cum Divo Thoma, qui illum excellentiorem hac esse propugnat.

XVI. Angeli substantiae illae sunt, quae cum *Angeli.* spirituales, absolutae, et completae sint, nulli corporum, ut forma, destinantur.

XVII. Omni prorsus materia divisibili carent, incorruptibiles, atque immortales sunt, adeoque nec gigni, nec corrumpi illi possunt, sed à solo Deo ex nihilo creari, vel in nihilum redigi.

XVIII. Angelorum existentiam nedum fides evincit, verum et naturalis ratio quadantenus suadet, adeo, ut vel Ethnicis ipsis Geniorum nomine innotuisse aliqui existimarint.

XIX. Quamquam Angeli incorporei sint, in corporibus nihilominus ex adensato aere coalitis assumptisque possunt se hominibus conspiciendos praebere.

XX. Sunt qui Virunculos sive Lemures nequam, vel bonis Angelis deberi annumerari arbitrantur: à quo abstinemus modo.

XXI. Atque cum Cl. Feijoo adfirmare audeamus, plerosque nempe crepitus, quibus Lemures domos dicuntur infestasse, non otiosorum spirituum ludos fuisse, sed vel hominum ad terrendum excogitados, vel aestuantis libidinis, avaritiae, aut extremae inopiae stratagemata.

XXII. Jam ad rerum omnium Conditorem Deum se nostra convertit disputatio. Existencia Dei etsi meridiana luce clarior, priscis temporibus habuit impugnatores Diagoram Melium, Theodorum Cyrenaycum, aliosque huius furfuris homines, qui eo dementiae, et caecitatis devenere, ut nullum esse Deum arbitrarentur, vel corporeum esse ausu temerario cogitarent.

XXIII. Nec desunt saeculo nostro homines sceleratissimi, qui ipsam divinitatis existentiam in nihilum redigere insanissima impietate moliuntur. Putidum illorum errorem validissimis argumentis eliminavit Aquinas. Nobis erit gratissimum

*Existencia
Supremi
Numeri.*

mum ea referre , alia etiam adducere , quibus sana mens nullo repugnare modo possit.

XXIV. Est autem Deus spiritus ille purissimus, et infinitis constans perfectionibus , aeternus , liber , et immutabilis , summè bonus , summè iustus , summè potens , cet. qui non indiguit aliquo extrinsecùs quaesito , ut cuncta è nihilo crearet.

XXV. Haec virtus creatrix adeo singulare est supremi Numinis ornamentum , ut nulli creaturae tribui quocumque pacto possit.

XXVI. Providet Deus rebus omnibus , quae sunt, ac fiunt in universo ; unde ii tantum Divinam Providentiam inficiantur , qui exleges vivere cupiunt.

XXVII. Religio quam Deo debemus , si naturalis sit , sancta quidem est , et opere exequenda ; sed quia ratione caligante , concupiscentia , cupiditate , innordinatisque affectibus corrumpentibus , recta stare diu nequit , revelatio necessaria est. *Religio revelata.*

XXVIII. Imo ipsa Religionis naturalis praecepta , nisi à Deo revelentur , innumeris erroribus non posse non esse obnoxia , optimè probat Sanctus Thomas.

Reli-

XXIX. Religio dicitur naturalis, si ex principiis rationis ortum ducat: si autem ex revelationis auctoritate, utpote mysteria continens, quae supra rationem longè eminent, revelata appellatur.

XXX. Jam ergo revelatio tam abest, ut rationi rectae repugnet, quin potius extare illam facili negotio nobis persuademus.

XXXI. Hinc quamplurimi sunt characteres huius revelationis, quos saltem praecipuos, et genuinos, nobis erit exponere, si per vos rogati in palaestra.

PHYSIOLOGIA.

I. **L**ustratis primis Philosophiae partibus, iucundiores aggredimur, quae cum in rebus naturalibus, intimisque naturae arcanis investigandis tota occupetur, Physicae nomen obtinuit.

II. Corpora naturalia ex substantiis simplicibus, tamquam ex primis, internisque principiis coalescere, concors est omnium Philosophorum opinio, ipsaque natura praedicat. *Corporis naturalis principia.*

III. Ea prima corporum principia dixit Aristoteles, quae nec ex se invicem, nec ex aliis, sed

sed ex quibus omnia fiunt.

IV. Sedula eorundem indagatio non modicum omni aevo Philosophorum exercuit ingenia, eosque coegit in diversas abire sententias. Leucippus, Democritus, Epicurus, Gassendus, et Cartesius ad mechanica principia recurrunt, ad corpuscula nempe insensibilia variis figuris praedita, vel vertigine, et in gyrum acta: Empedocles ex sensibilibus elementis, Chymici ex sale, sulphure, et mercurio omnia fieri existimarunt.

V. Nos autem cum Peripateticorum Schola ea statuimus entis naturalis principia, quae nec sensibus, nec imaginatione, sed solo intellectu deprehendi valent.

VI. Unde si fiat ens per strictam, ut aiunt, mutationem, materiam, formam, et privationem, ut principia postulat: si vero genitum iam sit, materia solum, et forma invicem copulatis continetur.

VII. Extat quidem materia prima, quae substantia est simplex creationi, et anihilationi unice obnoxia, quam proinde aptè definivit Aristoteles: *Quae non est quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum, per quae ens determinatur.*

mi-

VIII. Quamquam generationi , et corruptioni nequaquam obnoxia sit , nihilominus rerum omnium generationi , et corruptioni deservit.

IX. Formam substantialem , à qua materia primaria auspiciatur speciem , substantiam dicimus dimidiatam , reipsa á materia distinctam, praecipuarum corporis perfectionum fontem , et radicem. *Forma Peripatetica.*

X. Variæ , mirabilesque operationes , quæ in nonnullis entibus observantur , ab una eadem substantiali forma provenire possunt ; ergo omnes aliae velut inutilès , et otiosae reiiciendae.

XI. Formae corporeae continentur potentia in materia , ex qua ab agentibus naturalibus educuntur , dum nova composita naturalia progignunt. *Productio formarum corporearum.*

XII. Controversias *de pura potentia materiae, actu metaphysico, entitativo quoque, distinctione, appetitu,* et alias eiusdem furfuris , quibus Scholastici maxima cum voluptate excruciantur , omnino praetermittimus.

XIII. Natura , in cuius operibus rimandis tota Philosophia versatur , est radix intranea illorum motuum , quos non agentis externi vis extorquet á rebus , sed ipsae sese ultro effundere videntur. *Nature notio.*

Huc

XIV. Huc pertinet violentiā, quae defini potest : cuius principium est extra, passo repugnante. *Violentiā.*

XV. Ars imitatrix naturae merito dici potest: in plerisque utramque convenire, in aliis etiam differre indubium est. *Ars.*

XVI. Ab ea artificiale nomen habet hac definitione explicandum, cuius principium est extra in ratione operantis practica, externam materiam disponente.

XVII. Ars opera naturae, quam saepe perficit, nativis viribus patrat nunquam: at si agentia naturalia passivis applicat, plurima, et quidem mira efficit.

XVIII. Perperam hinc colligeretur Chrysopoeiam, *Chryso-* seu artem verum aurum conficiendi existere: nec *poeia.* id, nervos etsi intendant omnes, suadebunt Alchymistae.

XIX. Huc merito revocari potest magia naturalis, quae est ars, vi humana quaedam mira, et insolita efficiens, quorum ratio communem hominum captum superat. *Magia.*

XX. In divinatricem, et effectricem dividitur. Ad magiam effectricem pertinent *Cryptographia,* *Pyrotechnica,* et *Mechanica.*

XXI. *Cryptographia* est ars occultè scribendi, sive

E

sive

sive per succum loco attramenti adhibitum.

XXII. *Pyrotechnica* in aqua, aere, et terra mirabiles efficit artificiales ignes, pulcherrimum visui spectaculum.

XXIII. *Mechanica*, est ars varias machinas efficiens, quibus gravia facile moveri, et attolli possunt. Haec Europaeos exteris Nationibus mirandos efficit.

XXIV. Ad divinatricem, quae occulta detegit, spectat *Algebra*, *Astrologia*, *Physiognomia*.

XXV. *Algebra*, tam vulgaris, quam speciosa, ex occulta combinatione numerorum, vel litterarum alphabeti eruit solutiones quaestionum ignoratarum.

XXVI. *Astrologia*, ex astrorum, praecipue planetarum, inter se situ, vel etiam cum fixis conjunctione praedicit pluvias, ventos, tempestates, cet.

XXVII. *Physiognomia*, ex membrorum humani corporis constitutione hominum passiones, aut temperamentum coniectatur.

XXVIII. Ad *Physiognomiam* revocatur *Chyro-*
mantia quae ex manuum lineis praesentit, non quidem futura contingentia, quae mentiri solent Zingari, sed robustam, aut debilem corporis habi-

habitudinem, vel etiam bonam, aut malam interiorum viscerum constitutionem.

XXIX. Vana Gentilium superstitio, foecunda *Fortuna*, Deorum mater, Fortunam ut Numen coluit, à *casus, et Fatum*, quo res omnes sublunares, praecipue humana negotia versarentur, quodque divitias, egestatem, victorias, coronas indiscriminatim spargeret.

XXX. At Christiana Philosophia huiusmodi deliramenta irridens, Fortunam accipit pro causa efficiente per accidens ex electione in his, quae sunt propter finem, et rarò contingunt.

XXXI. In eo à casu differt, quod quemadmodum Fortuna propriè solùm in causis liberis, sic etiam casus solùm in naturalibus propriè locum habet; optimè proinde definiendus: *Causa efficiens per accidens ex naturali inclinatione in his, quae sunt propter finem, et rarò contingunt.*

XXXII. Pagani Fatum reponebant in ineluctabili quadam rebus omnibus imposita necessitate, à qua ne Deos ipsos immunes esse putabant: hoc Fatum sacrilegum est, et perniciosum.

XXXIII. Nos Fatum ex Angelico Praeceptore ita finimus; *ordinatio causarum secundarum ad effectus divinitus intentos.*

DIATHESILOGIA.

Rerum naturalium constitutis principiis tam primariis, quam secundariis, ad corporis naturalis essentiam investigandam, eiusque affectiones progredimur.

I. Pythagoras, Epicurus, et Stoici, si Laertio fides habenda est, corporis essentiam in triplici dimensione, quae extensio dicitur in longum, latum, et profundum, positam existimaverunt: quorum sententiam adoptavit, atque defendit Cartesius.

II. Relicta horum sententia, ea potius nobis ar- *Corporis*
ridet, quae essentiam corporis constituit in ex- *essentia,*
tensione eiusdem in ordine ad se, seu in exi- *eiusque*
gentia extensionis impenetrabilis, vel occupandi *proprie-*
locum impenetrabiliter. *tates.*

III. Triplex corpus distinguitur: physicum quod forma substantiali constituitur, mathematicum quantitate ipsa, et organicum fluiditate, soliditate, duritie, mollitie, ceterisque affectionibus organicis.

IV. Inter corporeas affectiones primo sese offert motus, quem universaliter non incongruè defini- *Motus.*
vit Aristoteles: *Actus entis in potentia, prout*
in potentia. Hac definitione putat eruditissimus
Corsi-

Corsinus haud inveniri posse clariorem.

V. Localis motus, ceteris, et notior, et nobilior, dicitur *translatio mobilis de loco in locum*. Huius existentiam adversus Zenonem satis lepidè demonstravit Diogenes Cynicus.

VI. Multiplex est, naturalis, violentus, rectus, circularis, spiralis, simplex, compositus, ceterorum assignabo differentias.

VII. Corporum motus fieri nequit absque impetu, cui correspondet motus determinatio, quae non omnis est ad lineam rectam, sed ad circumlarem quoque aliqua deflectit.

VIII. Corpora gravia deorsum sua sponte tendunt intraneo, et à natura insito Aristotelicorum impulsu. *Motus gravium.*

IX. Nam nec magnetismus terrae, nec atomi aduncae è terra erumpentes, nec vorticosus motus liquidae substantiae per terrae ambitum circumactae, nec columnae materiae aetherae haberi queunt ut causa descensus corporum gravium.

X. Corpora gravia in descensu suum accelerant motum.

XI. Corporis motus aequalis est impulsui quo movetur; hinc corpus grave minori impulsu agitur in principio descensus, quam in progressu.

Cau-

XII. Causa productiva impetus continuò illum producit, ni impedimentum adsit.

XIII. Elaterium, vulgo *Resorte*, dicitur corpus, *Motus* quod à suo statu dimotum, in eum se restituit: *Elasti-* impetus, quo id fit, dicitur *vis elastica*; *mot-* *eus.* *tus* vero ille, *motus elasticus.*

XIV, Id tribus modis maxime contingit: Pri- mò, cum corpus vi compressum, ea vi amota, se extendit. Secundò, cum vi tensum se reducit. Tertiò, cum violentè flexum se erigit.

XV. Hic motus, eaque vis in pluribus corpo- ribus conspicua sunt: at unde oriatur, quaestio est solutu non facilis.

XVI. Abeat Cartesius, qui motum elasticum provenire existimat ex materia subtili poros cor- porum ingrediente, dilatante, et corpora ipsa erigente.

XVII. Nos ergo vim elasticam ipsis corporibus innatam dicimus, tametsi plurimorum corporum elasticitatem ab elasticitate aeris in eorum poris inclusi, aut provenire, aut adiuvari posse non inficiemur.

XVIII. Corpora elastica quasdam proprias leges habent, quae omnes ex duabus his fere pen- dent: Prima: *Elaterium qua vi pressum fuerit,* *pari*

pari se restituit : Secunda ; vis elastica agit in eam partem , quae ei minus resistit.

XIX. Corpus cum impetu vibratum , dum alteri duro allidit , resilire docet experientia : qua in resilitione non idem perseverat motus , et impetus , sed novus producitur ab elaterio corporis , aut reflexi , aut reflectentis , aut utriusque.

XX. Motus , et impetus reflexi has novimus leges : Prima : *Corpora elastica aequalis massae , et ponderis , aequali impetu collisa , aequali motu resiliunt.*

XXI. Secunda : *Si corpora sint inaequalis ponderis , aut impetus , ita resiliunt , ut debilius maiori impetu repellatur.*

XXII. Tertia : *Si corpus elasticum in aliud quietum aequale impingat , illud consistet immobile , istud vero solum movebitur.*

XXIII. Hinc , si corpus motum in duo , aut tria , aut quatuor quiescentia seriatim iuxta se posita , incurrat , solum ultimum movebitur ; at si duo mota in plura quiescentia seriatim contigua incurrant , duo quoque ultima sola movebuntur.

XXIV. Proiecta corpora moventur impetu illis *Motus* a proiiciente impresso , non ab aere antea *proiec-* pulso,

pulso, retroque recurrente.

XXV. In iis autem servantur hae leges I. *Impetus ab extrinseco impressus non est stabilis in mobili, sed destruitur citius, aut tardius iuxta proportionem eius cum vi contraria, á qua destruitur.*

XXVI. II. *Omnis impetus est sui ipsius propagativus.*

XXVII. III. *Impetus impressus dum communicatur aliis, minuitur in se ipso.*

XXVIII. IV. *Impetus impressi contrarii sese destruunt.*

XXIX. *Impetus vis ex duobus censenda est, velocitate, scilicet, et pondere.*

XXX. Corpus grave, è fune pendulum altius abductum á perpendicularo obliqua circuitione, deorsum praecipitatur; at ubi attingit perpendicularum non quiescit, sed sursum iterum emergit, idque repetitis vicibus, donec tandem quiescat.

Motus pendulorum.

XXXI Huius duae videntur causae, quarum vel altera, vel ut verisimilius remur, utraque hanc emersionem efficit; nempe impetus in descensu acquisitus, atque aer retrò urgens.

XXXII. In arena haec resolvemus: *¿ Cur quo pendulum è longiori filo pendet, eò plures edat vibrationes?*

¿ Cur

XXXIII. *Cur in machina pneumatica exhausto aere crassiori pendula diutius suas continuent vibrationes?*

XXXIV. *Cur eiusdem penduli vibrationes omnes, licet aliae aliis maiores aequali fere tempore fiant? At longioris penduli omnes tardius quam brevioris.*

XXXV. *Cur ut pendula, ita et pleraque alia, vibrationes illas edant.*

XXXVI. Inter sensibiles corporum qualitates *Calor, et* calorem, et frigus adnumeramus. *frigus,*

XXXVII. Recentioribus adhaerere non possumus calorem in celeri, perturbatoque motu insensibilium partium reponentibus.

XXXVIII. Sed assentimur Peripateticis, qui calorem dicunt qualitatem, vi cuius heterogeneae corporis partes disiunguntur, homogeneae verò congregantur.

XXXIX. Persuasum est Philosophis Cartesianis, frigus in quiete partium consistere. Sunt etiam, qui velint, esse meram privationem caloris, sed neutri satis cognitam habent frigoris naturam.

XL. Melius illud appellant Scholastici qualitatem corpora indurantem, illorumque partes artissimè devincientem.

XLI. Caloris, et frigoris phaenomena quam- *Caloris,*
F pluri-

plurima sunt, nos subiectorum causas assignabimus. *et frigidis phœnomena.*

XLII. Corpora solidiora, atque duriora validius incalescunt, potentiùs urunt, ac diutiùs calorem conservant, quam mollia, ceteris paribus.

XLIII. Flamma longiùs, quam accensus carbo, calorem diffundit.

XLIV. Lebetis fundum, statim ac ab igne aqua fervente extrahitur, sentitur tepidum; aquae vero fervore cessante percipitur calidissimum.

XLV. Calor solis oleum, et ceram candida reddit, carnem vero nigram efficit.

XLVI. Oris flatus, si compressis labiis in manum modicè distantem, expellatur, percipitur frigidus, si verò aperto ore fiat, experitur calidus.

XLVII. Frigus plurima corpora, emortuam praecipue carnem à putredine liberat, vivam, tenerasque plantas adurit.

XLVIII. Frigida manus igni admota acutissimo dolere percellitur.

XLVIX. De soliditate, firmitate, fluiditate, humiditate, et siccitate nonnulla dabimus iucunda.

COSMOLOGIA.

I. **N**ihil aliud priscis temporibus Mundi nomen

men praesetulisse scimus , quam hanc ipsam crea-
 turarum omnium congeriem , seu compagem,
 quae etiam Universi nomine significatur. Igitur
 Mundum definivit Aristoteles : *Compages ex coe-
 lo , et terra coagmentata , atque ex iis naturis,
 quae inter ea continentur.*

*Mun-
 dus,
 eiusque
 dotes.*

II. Quoad Mundi unitatem magna fuit inter
 Philosophos antiquos dissensio ; nos vero licet
 alios Mundos posibles existimemus , de facto
 tamen nihil nos cogit , ut plures agnoscamus.

III. Mundus hic pulcherrimus quidem et per-
 fectissimus est , at non ideo omnipotenti Deo
 deneganda est vis alios longe isto pulchriores
 et perfectiores efformandi.

IV. Mundus non ab aeterno ut sensit Aristo-
 teles , nec ex fortuito corpusculorum occursum,
 prout Epicurus voluit , formatus est ; sed in
 tempore á Deo è nihilo factus.

V. Qua anni tempestate Mundi natale contige-
 rit , vix definiri potest. Probabilior nobis eorum
 sententia videtur , qui ineunte AEquinoctio Ver-
 no Mundum è manu Conditoris prodisse exis-
 timant.

VI. Ea omnia , quae primo Geneseos capite
 narrat Moyses , non sex naturalium dierum spa-
 tio,

tio, sed unico instanti à Deo fuisse producta, putat S. Augustinus. Oppositum tenet Angelicus, cui, pace Doctoris Maximi, plenissimis calculis subscribimus.

ASTROLOGIA.

I. **J**Am ergo corpora coelestia pulcherrima inter ea, quibus admirabilis Universi machina conflatur, perlustrare iuvat. Sed prius operae praetium duximus de Mundi Systemate fari: est igitur Mundi Systema: *Debita magnarum Mundi partium Coelorum scilicet, Planetarum, et Elementorum secundum locum dispositio.* *Mundi Systema.*

II. Varia Systemata ad explicandos Syderum, Planetarumque motus ab Astronomis sunt inventa. Famosiora sunt Ptolomaicum, Copernicanum, et Tyehonicum.

III. Nos nihil ereptum volumus Astronomis, idcirco singulorum examen illis relinquimus. Nihilominus illorum discrimen assignabimus, atque subiectorum phoenomenorum rationem iuxta praefata Systemata placidè persequemur.

IV. Sydera fixa, et Planetae singuli motu diurno circa tellurem certa quadam periodo, ac

ac tempore moventur.

V. Sydera fixa lento quodam motu in Orientem deferri, vetetes observarunt.

VI. Praeter motum tardissimum, quo stellae fixae de Occasu in ortum aguntur, motum alium in ipsis syderibus observarunt plurimi, quo veluti libratione quadam, modo ad Orientem, modo ad Occidentem, aliquando ad Austrum, nonnunquam ad Boream accedunt, qui motus librationis, seu trepidationis appellatur.

VII. Singulis Planetis proprius motus inesse debet, ut ex Occidente in Orientem diversa periodo, et inaequali tempore ferantur.

VIII. Planetae, dum suam periodum peragunt, magnitudinem variare videntur, ut idem Planeta aliquando maior, aliquando minor, aliquando telluri proximior, aliquando remotior appareat.

IX. Idem Planeta, excepto Sole, dum proprio motu ab Occasu in ortum excurrit, aliquando velocior excurrere, aliquando quiescere, et aliquando in Occasum regredi videtur, atque emensum Zodiaci spatium quasi remetiri.

X. Retrogressiones longè frequentiores sunt in Jovè, quam in Marte, in Saturno, quam in Jove: quemadmodum Planetae, quò remotiores sunt

46
sunt à tellure, eò minores arcus retrogradi in-
currere dicuntur.

XI Inter unius retrogradationis medium, et me-
dium alterius in Marte mediat tempus duorum
annorum, ac dierum 49., in Jove intervenit
annus unus, dies 33., in Saturno denique an-
nus unus, ac 13. dies intercedunt.

XII. Dum Planetæ superiores retrogradi sunt,
Soli oppositi à tellure conspiciuntur; cum vero
directi fuerint, ipsi coniuncti videntur.

XIII. Omnes Planetæ dum retrogradi sunt,
maiores, et velociores apparent; minores, et
tardiores, dum directi.

XIV. Luna in plenilunio, et novilunio maior,
et celerior apparet; minor, et tardior in qua-
draturis.

XV. Sol, etsi numquam stationarius, directus,
aut retrogradus sit, non aequali temporis spa-
tio Zodiaci signa percurrit; sed plus in Borea-
libus signis, quam in australibus moratur: ideo
ab AEquinoctio Verno ad Autumnale plures dies,
quam ab Autumnali ad Vernalium numerantur,
atque Sol ipse maior, proximiorque nobis Hye-
me, quam AEstate videtur.

XVI. Sydus Veneris constanter motum Solis con-
sequi-

sequitur ; ita ut ab illo nunquam plus recedat, quam gradibus 48. quamvis illum aliquando sequi, aliquando praeire videatur.

XVII. Maxima quoque Mercurii distantia á Sole est graduum 28. , qui in sidereo Coelo numerantur.

XVIII. Ab una maxima digressione Veneris á Sole ad aliam decem et novem menses ; sicuti ab una ad aliam Mercurii digressionem sex intercurrunt.

XIX. Coelestia corpora etsi nobilissima sint, non ideo animata censi debent.

XX. Inter corpora coelestia primus sese offert Sol, quem ignae esse substantiae communis est nunc temporis ac firma inter melioris notae Philosophos sententia, in quam vehementer propendimus.

XXI. Apparent nonnunquam in corpore solari fuligines quaedam, seu maculae subnigrae, quibus infuscatur.

XXII. Hae maculae aliud esse non possunt, nisi nubes, fuligines atrae, flamarumque vortices, qui ex Sole, uti ex accensa fornace erumpunt.

XXIII. Patitur Sol suas defectiones, seu ut vulgo dici solet, Eclipses, quarum causam, tempus,

*Coeli
natura,
et affec-
tiones.
Sol.*

pus, leges dābimus ex Astronomis.

XXIV. Lunae corpus etsi globosae figurae sit, *Luna.*
non est tamen prorsus superficiei levigatae, sed
dentatae, multisque anfractibus intercissae.

XXV. Telescopio detecta adeo grandescit, dis-
tinctaque conspicitur, ut liceat in vastissimo
corpore integras regiones distinguere, atque in-
signiores saltem eius partes exactè observare.

XXVI. Unde eo impudentiae ventum est, ut
iam silvae, montes, rupes, campi, lacus, flumina,
maria, urbes, animalia, et arbores in Luna cons-
pici dicantur. Apage fabulas aniles, et absur-
das hariolationes.

XXVII. Duo macularum genera in lunari globo
manifestè discernuntur; grandiores aliae, eaeque
perennes: aliae minutiores, et temporaneae. De
his, ac de illis, sicut de Eclipsi, incremento, et
decremento multa in confictione afferemus.

XXVIII. Saturnus omnium Planetarū haecenus cog- *Satur-*
nitorum altissimus, annulo quodam ambitur; qui *nus.*
iuxta diversam inclinationem, qua á nobis conspi-
citur, modo tantisper explicatus, modo explicatior,
quandoquidem cum magna apparet explicatione.

XXIX. Post Saturnum sequitur Jupiter; illus- *Jupiter.*
tre sydus, atque longè amplioris, clariorisque
for-

formae , quàm sit fixarum etiam primae clasiss; praecipuè vero , cum in oppositione Solis existens praeclarissimè splendet inter omnia sydera.

XXX. Circa Saturnum , non secus ac circa Jo- vem stellulae quaedam deprehensae sunt , quas Satellitum etiam nomine insignierunt Astronomi , de quarum motu nonnulla dicemus.

XXXI. Pulcherrimum Veneris Sydus , adeo mag- *Venus.* num aliquando conspicitur , ut multi non raro aut cometam , aut novam stellam putarint ; dum Solem praevenit , *Phosphorus , Lucifer , Aurorifer* appellatur : dum verò ipsum proximè sequitur , *Hesper , Vesper , vel Vesperugo* dicitur.

XXXII. Ope Telescopii deprehenderunt Astro- nomi , hanc stellam habere easdem prope phases cum Luna , conspicique nunc corniculatam , nunc falcata , nunc bisectam , nunc extuberantem , nunc pene orbicularem , nunc plenam ; nempe prout variè ad Solem sita , variè quoque ab eo collustratur.

XXXIII. Quamvis de stellarum fixarum natura *Stella-* ob immensam illarum distantiam iudicium ferre *rum* vix liceat ; certum tamen haberi debet , eas esse *lux, et* totidem veluti Soles , qui proprio lumine fulgent. *infl-* *xus.*

XXXIV. Planetae verò omnes lucem illam , qua
G ocu-

oculos nostros percellunt, mutantur à Sole.

XXXV. Lumen illud, quod in parte Lunae Soli adversa in primo eius incremento, et decremento ultimo conspicitur, ortum ducit à Solis lumine à terra in Lunam repercusso.

XXXVI. Corpora celestia validissimè agunt in haec inferiora: immo istorum multoperè activitas pendet ab illorum influxu, qui voluntates hominum directè mutare nequit.

XXXVII. Tota mobilium coelorum machina constituit globum, seu sphaeram, quae à Mathematicis definitur; *Corpus solidum una superficie contentum, cuius lineae omnes à centro ad circumferentiam ductae sunt aequales.*

XXXVIII. In illa coelesti sphaera quaedam puncta, lineae, et circuli designantur, quibus explicentur viae motuum coelestium.

XXXIX. Notantur ergo duo Poli, seu Cardines, *Arcticus* alius, alius *Antarcticus*, et linea ducta ab uno ad alium, quae *Axis Mundi* vocatur. Circa hos Cardines, supra hunc Axem perficitur motus diurnus.

XL. Designantur praeterea decem circuli, nimirum *AEquator*, *Zodiacus*, *Meridianus*, *Colurus Solstitiorum*, *Colurus AEquinoctiorum*, *Horizon*,

51

rizon, Tropicus Cancrī, Tropicus Capricorni, Circulus Arcticus, et Circulus Antarcticus. De his omnes, atque de circulis terrestribus haud brevem instituemus sermonem.

STOICHILOGIA.

- I. **H**Aec elementarem Mundum complectitur. *Elementa.*
Elementa enim sunt corpora simplicia, ex quibus mixta primum constituuntur, et in quae resoluta ultimò abeunt.
- II. Quatuor communiter assignantur, Ignis, Aer, Aqua, et Terra: limpida non sunt, cum unum alteri permisceatur, ac tenuissimae plurium particulae in singulis fortasse reperiantur.
- III. Elementorum formas in mixtis perfectis prorsus incolumes manere negamus constanter; tamen si plurimas elementorum particulas in mixtorum poris, ceu in vasis hospitari, habeamus perspectum.
- VI. Circa Ignis naturam habetur, non sola *Ignis,* structura, et motu partium coalescere, sed substantiam esse homogeneam, calore, siccitate, fluiditate, aliisque qualitatibus praedictam.
- V. In aliquibus mixtis vivacior est, turbulentus,

52
tus, ac vorax; in aliis quietior, et quasi somnolentus. Eius generatio variis modis contingit in certamine exponendis.

VI. Later igitur in terrae visceribus, ubi sulphure, nitro, bitumine depascitur; hinc montes ignimovi, vulgò *Vulcani*, qui sunt veluti subterraneorum incendiorum camini.

VII. Aer est corpus illud fluidum, pellucidum, *Aer.* elasticum, globo terraqueo circumfusum, in quo vivimus, et movemur. Eius genius est, ut facile comprimi, et dilatari possit.

VIII. Universa illius molles in tres regiones divisa est, infimam scilicet, mediam, et supremam.

IX. Qui apud nos est, admodum impurus existit; aqueis, et terrenis halitibus magna ex parte immixtus.

X. Eo igitur toto clauditur Atmosphaera, sic dicta, quia est permixta variis particulis heterogeneis ab aeris natura diversis.

XI. Altitudo Atmosphaerae non una est semper, nam maior in aestate, quam in hyeme est, superior quoque sub Zona torrida, eoque minor quò ad Polos plus accedit.

XII. Aqua corpus est frigidum, humidum, fluidum, et grave. Quamquam limpidissima apparet, *Aqua.*
reat,

reat, quae nostris inservit usibus, aliis est elementis commixta.

XIII. Eam Deus in unum locum congregavit, et appellavit Mare, quod licet unum sit, ex variis littoribus, quae abluit, varia nomina sortitur.

XIV. Maris salsedo ex salis particulis in illius alveo repositis ortum ducit; sicut amarulentia salsedini permixta ex bitumine, et sulphure salis admixtis provenit.

XV. Aqua maris per occultos terrae meatus defluens, potest in copiosissimos fontes erumpere, ex quibus ingentia flumina procreentur, nec desitebor tamen, pluviales aquas, nivesque resolutas posse esse plurium fontium, fluminumque originem.

XVI. Terra est corpus frigidum, siccum, densum, et grave, superficiem habens scabram, montibus exasperatam, quorum originem orbis inundatione antiquiorem existimamus. *Terra.*

XVII. Illius figura licet non mathematicè, sensibilibiter tamen, et physicè rotunda est.

XVIII. Insignes subinde patitur mutationes ex frequenti terremotuum impetu, quo fit, ut modo tremat, modo concutiatur, modo ingentibus hiati-

hiatibus integras urbes , maximosque montes deglutiat.

XIX. Efficitur terremotus ab exhalatione intra terrae cavernas inclusa , quae dum rarefit , hinc inde agitatur , ac vim facit , ut exitum sibi aperiat.

XX. Tres terremotus species observantur ; tremor , pulsus , et inclinatio ; ut aperte indicat Propheta Regius Psalm. 17. his verbis : *Commota est , et contremuit terra : fundamenta montium commota sunt , et conturbata sunt.*

METEOROLOGIA.

I. **M**eteora dicuntur mixta illa imperfecta, *Meteor^a* quae in sublimi aere efformantur. Ex terra , et *ra.* aqua , calore , tum interno terrae , tum externo Solis , halitus quidam elevantur , qui sunt propria meteororum materia.

II. Ea inter primum sese offert Cometa , de *Cometa.* cuius situ , et natura acris inter Philosophos exarsit controversia.

III. Persuasum fuit Aristoteli , Cometas omnes corpora esse infra Lunam de novo genita. Recentiorum plerisque placuit cunctos inter sidera
dera

dera collocare.

IV. Nos vero duplex Cometarum genus distinguimus : alii sunt infralunares , qui ortum ducunt ex terrestribus exhalationibus , in suprema aeris regione collectis , et inflammatis.

V. Alii vero coelestes ; corpora nempe perennia longè supra Lunam posita , quae nobis nunc propiora conspicua fiunt , nunc remotiora nimia distantia oculis subducuntur. Neque idcirco inficiabimur , efformari quandoque posse Cometam ex Planetarum exhalationibus.

VI. Meteora ignea sunt , Tonitrus , Fulgur, *Fulmen,*
Fulmen , Stellae cadentes , transcurrentes. Cet. *fulgur,*

VII. Horum omnium una est materia , nempe *et toni-*
exhalatio calida nitro , ac sulphure foeta. *trus.*

VIII. Haec inflamata materia rarescens , ac latè serpens , aerem commovet , mugitumque illum edit , quem tonitrum vocamus.

IX. Fulgoris , Fulminis , et Tonitri genesis occasione data sat copiosè à nobis illustrabitur.

X. Caprae saltantes , Dracones volantes , Faces ardentes , Lanceae , Columnae , Castor , et Polux , seu Ignis Sancti Telmi cet. sunt tenuis , viscosus , et sulfureus halitus in altum elevatus , ibique ab una in aliam extremitarem accensus:
de

de his omnibus ut dicamus, libeat percontari.

XI. Praecipua meteora aerea sunt venti, qui *Venti*. nihil aliud sunt, quàm aer agitatus; cum autem hic variis, et ferè infinitis directionibus moveri valeat, totidem venti valent exoriri.

XII. Aerem plures causae agitare possunt; exhalatio nempe à terra erumpens, descensus pluviae, nivium delapsus, et Solis calor.

XIII. Ventorum divisio desumitur, unde spirant. Antiquiores duodecim tantum ventos statuerunt. Neoterici exactius ad duos, et triginta numerant. De his, sicuti de turbinibus ventosis, itemque de Meteoris aqueis, Nube scilicet, Pluvia, Grandine, Nive, Rore, Pruina, Glacie nonnulla in palaestra dicemus rogati.

XIV. Inter meteora lucida visui nostro pulchrior est *Iris*, quae formatur ex radiorum Solis in rorida nube refractione, et reflexione.

XV. Ipsius colorum varietas repeti debet ex majori, vel minori angulo, quem radii solares in nubem incidentes, indeque reflexi efformant.

XVI. Iridi adiungimus Parhelia, Voraginem, Virgas, Coronam, &c. quae uberrimam in pugna nobis dicendi copiam suppeditabunt.

PSY-

PSYCHOLOGIA.

I. **F**ons unde corporum vita fluit, anima *Anima* vocatur; haec proprie sonat primum vitae principium, ac radicem operationum vitalium.

II. Missis circa illius naturam Antiquorum deliriis, avitam retinemus animae partitionem in vegetantem, sentientem, et ratiocinantem.

III. In uno vivente non sunt tot animae, quot sunt in eo genera vitae, sed una tantum reperitur, par omnibus vitae functionibus obeundis.

IV. Vegetante anima donantur plantae, cuius *Plantarum* ope nutriuntur, adolescent, ac sibi similia pro-
anima creant.

V. Unde turpissimè erravere Anaxagoras, et Manichaei, quorum illum sensitivam in plantis animam, hos vero rationalem etiam traditur confinxisse.

VI. Nosse plantarum genera, proprietates, Ceteri sibi iure suo vendicant Botanici. Id unum nos compertum habemus, plantas omnes non ex putri materia oriri, sed ex semine specifico.

VII. De facultatibus animae vegetantis dabimus selectiora.

VIII. Nullum animal ex putrescente materia nascitur:

H

scitur:

scitur; sed omnia ex specifico semine seu ovulo generantur.

IX. Sentientem animam aptè vocant Peripatetici substantiam dimidiatam, suapte natura corpoream, cognitionis, et appetitionis capacem. *Brutorum anima.*

X. Hac pollent Bruta; non enim existimanda sunt ut merae, stupidaeque machinae, inertis hebetudine torpescens.

XI. Suis facultatibus, seu externis sensibus donatur anima: quinque numerantur, Visus, Auditus, Odoratus, Gustus, et Tactus, quorum anatomen, seu partes, quibus eorum organa instructa sunt, describemus in certamine.

XII. Visus nobilissimus animae sensus oculo *Visus.* veluti organo continetur.

XIII. Eius figura sphaerica est, at anteriori parte tantisper extuberans. Constat quinque membranis, tribus humoribus, duobus nervis, ac variis musculis.

XIV. Oculo sic disposito peragitur visio, cuius sedem tunicam reticularem dicimus, in qua obiecta corpora elegantissimè depinguntur.

XV. Geminatum non apparet obiectum gemino simul oculo inspectum, etsi duplex illius imago in organo depingatur.

Ad.

XVI. Admonet loci opportunitas, ut sequentia phoenomena appingamus, de quorum causis audies nos in concione disserentes. I. Radii lucidi foramen in cameram ingressi, imaginem pingunt lucidiorem, quò camerae latera fuerint nigriora. II. Cum obiecta sunt remotiora, complanatur ab animali oculus; cum fuerint propiora, producit. III. Myopes remotiora nequeunt cerere: contra vero Praesbitae proximiora. IV. Cum versamur inter obiecta admodum splendida, coarctamus pupillae foramen: cum è contrariò inter obscuriora, dilatamus. V. Navigantibus navis videtur stare, cetera visuntur moveri.

XVII. Medium visus est corpus perspicuum, ut aer, aqua, vitrum, quae liberum radiis luminis aditum praebent.

XVIII. Ipsa doctrinae affinitas exigere videtur, *Lux.* ut lucis naturam expendamus. Philosophi noviores arbitrantur, eam positam esse in tenuissima quadam substantia corporea, quae celerrimè agitata, corpora illustret, aerem penetret, oculum subeat, nerveasque fibrillas percellens, sensum quemdam in illis imprimat.

XIX. Peripatetici vero existimant esse qualitatem lucido corpori inhaerentem.

XX. Utraque opinio gravissimis difficultatibus premitur. Nos in secundam sententiam nonnihil propendimus, donec nobis maius lumen affulgeat.

XXI. Color est lux opacitate adumbrata: unde *Color.* illum dicimus affectionem sensibilem ex varia corporeae superficiei aptitudine, pororum situ, luminis affluxu coalescentem.

ETHICA.

I. **N**obilissima haec Philosophiae pars circa *Notes,* notitiam morum tota occupatur, hominique re- *scopus,* *et prae-* *stantia* *Ethicae.* gulas praebet, quibus motus suos regat, ut bene, feliciterque vivat.

II. Hinc merito ab antiquis fuit appellata *Geor-* *gica*, id est, *Agricultura animi*, quod ut agro- rum cultura illos ex se aut steriles, aut infeli- cium dumtaxat plantarum feraces, exercendo, curando, artificiosèque tractando, non ornatio- res modo efficit, sed utilium, suaviumque fru- ctuum multiplici proventu felices: sic Ethica hu- manum animum sine cultu rudem, agrestem, squalidum, brutescentem, horrentemque vitiis, non modo praeceptis suis informando, politio- rem, mitiorem, ornatioremque efficit, sed etiam *vir-*

virtutum, quibus nihil in humanis exoptabilius, formosiusque existit, uberrimo fructu cumulatum.

III. Verè ipsa scientia est omnino practica, et à Prudentia reapse distincta.

IV. Affectus hominis rationis iudicio tractabiles, et ad bonum, aut malum flexibiles sunt ei propria materia: forma vero, moralitas, seu directio, cuius affectus sunt capaces.

V. Aliquis totius vitae humanae finis ultimus *Finis* statuendus est, in quem hominum operationes, *ultimus*, ceu in scopum dirigantur.

VI. Eius nomine illum significamus, quem propter se cupimus, reliqua omnia propter ipsum.

VII. Omnes homines in finem ultimum naturae impetu tendunt, sed ad illum diversa via nituntur pervenire.

VIII. Mali sibi pro fine ultimo praestituunt bonum proprium taxatum secundum effraenis, depravataeque passionibus voluntatis libitum, proindeque in his rebus quaerunt, in quibus minime reperitur.

IX. Boni vero summum bonum juxta rectae rationis regulas sibi determinant, ibique, ubi reperiri potest, quaerunt.

X. In quo potissimum sita esset haec summa *Felicitas* feli-

felicitas , sedulo inquisivere antiqui Philosophi, *obiecti-*
 quorum singulas commemorare opiniones , per- *ua.*
 quam molestum est , perquam iniucundum ; prae-
 cipuas tantum , et quae tenaciores habuerint pa-
 tronos , rejicimus.

XI. Errarunt profectò Aristippus , et Cyrenai-
 ci , qui corporeas voluptates putabant summam
 hominis felicitatem.

XII. Errarunt pariter qui divitiarum , honorum,
 aut dominandi desiderio flagrantes , in iis ho-
 minis beatitatem sitam arbitrati sunt.

XIII. His adjungendi sunt quotquot gloriae , aut
 famae cupiditate illecti , earum gratia cuncta
 gerebant.

XIV. Stoici altiùs sentientes , beatitudinem in
 virtute collocarunt ; ast haec opinio media cum
 fine imperitè confundit.

XV. Reliquum est , ut altiùs surrigentes cogi-
 tationem , plenam hominis felicitatem statuamus
 in illo sublimi , pleno , redundanteque bono , in
 quo tamquam in fonte bona creata continentur ;
 nempe in Deo , O. M. , qui solus vastissimum,
 et penè infinitum hominis appetitum explere potest.

XVI. Beatitudo perfecta , numerisque omnibus
 absoluta , etiam naturalis , nonnisi post separa-
 tio-

tionem spiritus à carne potest obtineri.

XVII. Quoad antequam in hac vita felices esse possumus futurae illius felicitatis praelibatione, ita ut nemo rationis compos, nullaque vitae conditio sit, cui non suppetant media vitae praesentis feliciter transigendae. Unde in culpa hominis est, si veris animi miseriis torqueatur.

XVIII. Verum et haec inchoata felicitas posita non est in aliqua re creata, sed in solo Deo, quatenus homo illi adhaeret ut auctori naturae, ac fonti bonorum, quantum sinit mortalitatis conditio.

XIX. Beatitudo formalis est summi boni consequutio, seu possessio. *Beatitudo*

XX. Eam in actionibus mentis, et voluntatis consistere, incunctanter negamus, quippe quae unica continetur operatione, quo in munere primas obtinet intellectus. *formalis.*

XXI. His circa finem praeiactis, dicendum de Notio gressibus, quibus ad illum pergit intellectualis natura: sunt hi voluntatis actus, exacti ad rationis amussim. *voluntarii, eiusque hostes.*

XXII. Scholasticorum tritam voluntarii notionem retinemus, nimirum, quod provenit ab intraneo principio cum cognitione finis.

Unde

XXIII. Unde involuntarium erit, quod aut vi,
aut ignorantia conficitur.

XXIV. Violentia penitus voluntarium perimit,
si tamen sufficiens est, compellens, absoluta.

XXV. Ignorantia quoque, quam antecedentem
dicunt, voluntario adfert exitium.

XXVI. Metus, si gravis ille sit, cadensque in
constantem virum, minuit quidem voluntarium,
non tamen tollit omnino, hinc actio quaecumque
que metu facta voluntaria potius dici debet, quam
involuntaria.

XXVII. Concupiscentia non tollit, sed potius
facit voluntarium, libertatem quantumvis minue-
re, ac non semel perimere videatur.

XXVIII. Voluntatis actum alium esse elicited, *Volunta-*
imperatum alium, in ore fertur Philosophorum. *tis actus.*

XXIX. Hec vocamus actuum seriem in tres cho-
ros distributam, quibus homo sciens, prudens-
que, non passionibus, et imaginatione abreptus,
moralis actus exequitur oeconomiam.

XXX. Agmen ducit simplex apprehensio boni,
quae una cum simplici eius volitione, iudicio, et
intentione versantur circa operis finem.

XXXI. Sequitur consultatio, consensus, iudi-
cium discretivum, et electio media exclusio-
ni

ni parantia.

XXXII. Manus demum operi admoveatur imperio, usu agente, et patiente, quibus jucunda in bono quies respondet, quae dicitur fruitio. In his omnibus infibulandis, explanandisque orationis filum latissimè ducemus.

XXXIII. Impetus illi animi nostri, qui ex appetitu *Affectio-* sensitivo pullulant, passionum nomine designantur. *nes*

XXXIV. Ut passionis idea, vis, aut natura *animi.* dignoscatur, hanc quae caeteris longe praestat, definitionem ex Sancto Damasceno affert noster Aquinas: *Motus appetitivae virtutis sensibilis ex imaginatione boni, vel mali cum transmutatione corporea.*

XXXV. Passiones non sunt intrinsecus, aut natura sua vitiosae, sed indifferentes adeo, atque flexibiles sunt, ut si ad honestum finem dirigantur, puriorique rationis lumine temperentur, utiles, ac honestae fiant; sin vero ab instituto fine deflectant, vel honestatis limites excedant, vitiosae, et malae censi debeant.

XXXVI. Passio rationem praeveniens trahensque post se voluntatem, bonitatem minuit, non quae voluntatem subsequitur, vigorem operi inspirans, ardoremque.

I

Solem-

XXXVII. Solemne est Scholasticis , appetitum partiri in concupiscibilem , et irascibilem , quorum ille bonum nudè respiciat , alter difficultatibus circumseptum.

XXXVIII. Primus alit amorem , odium , desiderium , fugam , gaudium , dolorem ; secundus spem , desperationem , audaciam , timorem , et iram.

XXXIX. Amor est firma , robustaque complacentia appetibilis , seu boni. Complectitur amor dilectionem , caritatem , benevolentiam , et concupiscentiam. *Amor.*

XL. Bonitas ipsa est praecipua amoris causa , imò aliarum radix , et origo.

XLI. Similitudo etiam amorem producit , sive amicitiae , sive concupiscentiae.

XLII. Effectus amoris pene innumeri : sex praecipuos recenset Divus Thomas , unionem scilicet , adhaesionem , ecstasim , zelum , laesionem amantis , et universalem influxum in omnia , quae peragit amans : his adduntur liquefactio , fruitio , languor , et fervor ; de quibus , si rogamur.

XLIII. Nascitur ex amore odium , ab ipso educatur , fovetur : contraria amanti illius natura , causae , effectus. *Odium.*

Desi-

XLIV. Desiderium, et fuga sunt veluti quaedam animae pennae, quibus et ad bonum absens fertur, et malum quamlongissimè potest, devitat, et fugit. *Desiderium.*

XLV. Desiderio quidem in bonum absens tendimus, ipsiusque possessionem prosequimur. Medium est inter amorem, et gaudium.

XVI. In naturale, et non naturale partitur: illud oritur ex indigentia naturae, idcirco facile expleri potest: istud nascitur ex appetentis iudicio, quapropter nullo bono plene satiatur.

XLVII. Effectus desiderii sunt unio, ecstasis, taedium, et importunitas; item suspiria, quae sunt retenti spiritus quasi eruptiones, ac demum conatus ille, quo in res prohibitas prorumpit.

XLVIII. Vires saepe ex difficultate, ac dilatione acquirit; saepe ex nimia rei facilitate emoritur.

XLIX. Fuga est motus, quo malum absens fugimus, et vitare conamur. *Fuga.*

L. Delectatio, et tristitia, sunt aliarum passionum termini, quemadmodum amor, et odium principia. *Delectatio.*

LI. Delectatio, quae est jucunda appetitus in bono quies, variis nominibus exprimi solet: dicitur gaudium, laetitia, exultatio, jucunditas,

voluptas , hilaritas , Cet. Quae quidem nomina ex Angelico Praeceptore libenter exponemus.

LII. Delectationum quaedam sunt spirituales, quae mente , ac voluntate percipiuntur ; quaedam vero sensibiles , quae apprehenduntur sensibus.

LIII. Primae sunt perfectiores , puriores , maiores , ceterae autem vehementiores.

LIV. Delectationis causae sunt operatio non molesta , alteratio , spes futuri boni , memoria praeteriti , immo nonnunquam praeterita mala , lacrymae , luctus , dolor , similitudo , beneficentia , ira etiamque veritatis , ac Philosophiae admiratio , Cet. de his , atque eius effectibus percontare , si lubet.

LV. Tristitia infertur á contrariis eorum , quae *Tristitia.* inter causas delectationis recensuimus ; estque animi aegritudo ex apprehensione mali praesentis. Eius effectus sunt angustiare , constringere , et agravare animum.

LVI. Tristitia si moderata sit , et secundum Deum , salutem , sin minus mortem operatur. Huic proinde nonnulla parantur remedia. Sed de his fusius in Palaestra.

LVII. Passiones partis irascibilis versantur circa bonum , et malum , habita ratione ardui , et difficilis ; proindeque sunt veluti quidam animi
cona-

conatus, quibus et ad bonum se erigit, et contra malum insurgit.

LVIII. Prima venit spes, passio nimirum, qua *Spes.* appetitus tendit in bonum futurum, arduum, adeptu tamen possibile.

LIX. Causae eius sunt experientia, vires, calor cordis, et inconsideratio; has omnes, ut et illius effectus secundum Angelici Praeceptoris mentem explicabo.

LX. Desperatio est recessus à bono arduo adeptu impossibili, quatenus bonum desideratum tot *Desperatio.* difficultatibus contingit circumvallari, ut illis obrutus animus succumbat, et ab eius prosecutione recedat.

LXI. Audacia passio est, qua appetitus insurgit in malum terribile, ad ipsum fugandum, *Audacia.* superandumque. Spes, et quaecumque ipsam foveant, et augent, audaciam quoque generant.

LXII. Audaciae opponitur timor; estque passio, *Timor.* qua periculi gravitate victi ingruenti malo terribili succumbimus. Eius causas dabimus interrogati.

LXIII. Effectus timoris sunt contractio, et metaphorica, et corporalis, tremor, pallor crepitus, interclusio vocis, erectio capillorum, subita aliquando canities, deliquium, stupor, sitis, et
ari-

ariditas faucium, solutio alvi, turbatio mentis, insensibilitas quaedam, et sollicitudo evadendi mali.

LXIV. Ira, quam Gregorius Nissenus eleganter vocat, *armigeram concupiscentiae*, varie definitur; sed enucleatius eam dixit Aristoteles: *Appetitus ultionis apertae, cum fervore sanguinis circa cor.*

LXV. Inter causas irae primatem locum tenet parvipensio, cuius tres species enumerat Aristoteles, scilicet, despectum, incommodationem, et contumeliam.

LXVI. Eius varii sunt effectus, scilicet delectatio orta ex spe vindictae, fervor quidam, isque non dulcis, sed amarulentus: turbatio rationis, et corporis, maxime illorum membrorum, in quibus cordis vestigia relucent.

LXVII. Fertur voluntas in bonum regulis morum subiectum, á quo tota moralitas actuum dependet, quae licet libertatem necessarió supponat, ipsa tamen haud quaquam constituitur. *Moralitas actuum.*

LXVIII. Placuit nonnullis moralitatem appellare enticulum rationis; aliis externam denominationem. Melius illam appellat Divus Thomas: *ordinem, quem ratio facit in actibus liberis.*

LXIX. Actus, qui tendit in objectum regulis

his moralitatis consonum, bonum est; qui vero
 objectum respicit legi, ac rationi dissonum, ma-
 lus appellatur.

LXX. Hinc nulla dari potest actio in individuo
 indifferens, sed necessario bonitatis, seu pravi-
 tatis characteribus insignita.

LXXI. Immediata moralitatis regula est consci-
 entia voluntati dictans, quid bonum, quidve
 malum sit, primatum nihilominus tenet lex
 aeterna.

*Humana-
 rum
 actio-
 num
 regulae.*

LXXII. Conscientiae varia attribuuntur munera,
 scilicet, testificari, ligare, instigare, excusare,
 et remordere. Conscientiae, et legis divisiones
 in certamine prodemus.

LXXIII. Id obiter annotamus, legem natura-
 lem adeo immutabilem esse, ut nec summus
 ipse legum lator Deus in ea propriè possit
 dispensare.

LXXIV. Cum celebre pulcherrimumque virtu-
 tis nomen variis plerumque rebus explicandis ad-
 hiberi consueverit, sumitur hic à nobis pro per-
 fectione quadam animi, quae bonis, perfectis-
 que actibus acquiritur, animumque ad actus il-
 los iterum exercendos inclinat.

*Notio.
 virtu-
 tis.*

LXXV. Eius naturam accuratè expressit Divus
 Au-

Augustinus, dicens, eam esse bonam qualitatem mentis, qua recte vivitur, et nemo male utitur.

LXXVI. Hinc sponte profluit virtutem moralem in medio positam esse, eaque neminem propriè, ac per se abuti posse.

LXXVII. Cum virtus omnis morum rector ha-beatur, expultrixque vitiorum, ibi, unde eradicanda, evellendaque vitia sunt, locanda est, atque figenda. Triplex igitur virtuti sedes, intellectus, ut aiunt, practicus, appetitus rationalis, et sentiens.

Subiectum virtutis.

Virtutes

LXXVIII. Sub virtute morali comprehenduntur Prudentia, Justitia, Temperantia, et Fortitudo, quae cardinales appellantur eo quod ipsis veluti cardinibus omnis bona, honestaque vita vertatur.

cardinales.

LXXIX. Prudentia lux agendorum, ars rectè vivendi, ceterarum virtutum dux, fons, caput, norma, princeps definitur à Platone: *Scientia felicitatis effectrix*: ab Aristotele vero aptissime: *recta ratio agibilium.*

Prudentia.

LXXX. Proprium Prudentiae est praecipere, seu imperare, et virtutibus reliquis medium praestituere.

LXXXI. Constat partibus quibusdam integran-tibus, quas octo putat S. Thomas, cuiusmodi sunt,

sunt, Ratio, Intellectus, Circumspectio, Providentia, Docilitas, Cautio, Memoria, Sollertia, Eustochia.

LXXXII. Prudentia alia Monastica, qua quis se ipsum regit; alia Gubernatrix, qua quis corpus politicum moderatur. Scinditur haec iterum in OEconomiam, Politicam, et Militarem.

LXXXIII. Politica in Architectonicam, et Politicam simpliciter dictam: illa in Monarchicam, Aristocraticam, et Democraticam.

LXXXIV. Inserviunt praererea nonnullis Prudentiae actibus Eubulia, Synesis, Gnome, quarum leges, ac Prudentiae utilitatem paucis annotabimus.

LXXXV. Justitia rerum publicarum custos, perpetuumque humanae societatis vinculum, habitus est, secundum quem aliquis constanti, et perpetua voluntate jus suum unicuique tribuit.

LXXXVI. Duplex Justitiae pars, declinare a malo, et facere bonum.

LXXXVII. Species triplex: Commutativa, Distributiva, et Legalis.

LXXXVIII. Haec ulterius patet in Justitiam strictè sumptam, et Epikeiam, de quibus pollicemur, rogatos sermonem habituros.

K

Heic

LXXXIX. Hic vero aggredimur nobilissimam contentionem. Judex secundum allegata, et probata tenetur judicare etiam contra propriam scientiam.

XC. Numerosus virtutum comitatus adiungitur [Justitiae, scilicet Religio, Pietas, observantia, Veracitas, Gratitudo, Justitia vindicativa, Liberalitas, Amicitia: de quibus in certamine eloquemur.

XCI. Temperantia, honestatis, dignitatisque *Temperantia.* hominis supra pecudes vindex, scite appellatur à Cicerone. *Rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma, et moderata dominatio.*

XCII. Verecundia, et Honestas illius veluti integrantes partes numerantur.

XCIII. Species autem quatuor habentur. Abstinencia, Sobrietas, Castitas, et Pudicitia. Adjunguntur ei continentia, Mansuetudo, Modestia, impetum affectuum nostrorum minus ex se vehementem coercentes, ac moderantes.

XCIV. Fortitudo Heroum propria dos, ac principum decus, oppressorum opitulatrix, publici *Fortitudo.* boni munimentum, virtutum omnium armigera, definitur à Cicerone ex Chrysippo: *Constitutio sta-*

75

stabilis iudicii in his rebus quae formidolosae videntur, subeundis, et repellendis.

XCV. Duo huius virtutis actus assignantur, aggredi, et sustinere; primus admirabilior, splendidior, honorabiliorque videtur; sed secundus ut difficilior, ita praestantior est.

XLVI. Fortitudini accedunt Magnanimitas, Magnificencia, Patientia, Perseverantia, quarum characteres, discrimina, atque cum aliis virtutibus concordiam assignabimus.

XCVII. Legi naturali repugnat occisio sui ipsius; idcirco actus fortitudinis neutiquam esse potest, sed furoris, aut ignaviae.

Atque his explicitum est specimen nostrae in Philosophiam operae.

Vt. Joseph Episcopus Orcl.

Vt. D. Josephus Emmanuel Balaguer,

Cens. Regs.

Vt. D. D. Salvator Puch,

Stud. Regs. et Rector.

Carpetu 79